

hétvége

ÖTVENHAT SZÓCIK 1956-RÓL

Ötvenhat szócikket közlünk az 1956-os forradalom történetéből és utóéletéből. A címszavak után olvasható mondatok nem okvetlenül tudományos lexikonba való, s a válogatás is tetszhet önkényesnek. Egy-egy személyes sorsból, egy-egy szervezet megalakulási és megszűnési dátumából, valamely jegyzőkönyvből vagy nagyköveti jelentésből elővilantott szavakból kívántunk olyan szöveget szőni, amelynek ága-bogai átnyúlnak egymásba, rejtett és közvetlen szálon összekapcsolják a forradalom eseményeit, a személyes életutakat, az oly gyakran tragikus végzeteket. Egyben köszönetet mondunk az 56-os Intézetnek, valamint a Külügyminisztérium könyvtárának és archívumának a segítségért.

A

ANDROPOV, JURIJ VLAGYIMIROVICS: (1914–1984) 1951–53 az SZKP KB munkatársa 1953–1957 a bp.-i nagykövetség tanácsosa, majd nagykövet. 1956. október 30-án éjjel kettőkor Bp.-en Horváth Imre külügyminiszter magához kérteti, hogy valóban újabb szovjet alakulatok lépnek-e át folyamatosan a határt. Horváth elmondta A.-nak, Nagy Imre külön kérte, hogy közölje A.-val: „nem így állapotunk meg ebben a kérdésben”. A. jelentésében azt írja, hogy próbálta tisztázni mit jelent Nagy Imrenek a mondata, de Horváth maga sem értette azt. 1957–1961 az SZKP KB szocialista országokkal foglalkozó osztályának vezetője, 1962–1967 KB-titkár. 1967–1981 a KGB elnöke, aki kemény intézkedéseket vezetett be a szovjet belső ellenék ellen, például megszervezte Szolzenyicin száműzetését, egyike volt azoknak, akik eldöntötték az afganisztáni katonai beavatkozást, Mihail Szmolov halála után KB-titkár, majd főtitkár (1982–1984), aki harcot folytat a korrupció ellen, s kezdeményezi a bürokrácia hatalmának fellazítását.

B

BIBÓ ISTVÁN: (1911–1979) A Márciusi Front köréhez tartozott: Erdéi Ferencel barátságát tartott. 1945 és 1948 között a BM-ben, illetve a szegedi egyetemen dolgozott. 1946 és 1949 között az MTA levelező tagja. Ekkoriban írja legfontosabb tanulmányait, amelyek a Válaszban jelentek meg, s rendszeresen ki-váltották Révai József és más kommunista vezetők bírálatát. 1956. nov. 2. és 4. között a Nagy Imre-kormány államminisztere. Ő fogalmazta a kormány ENSZ-nek küldött felhívását. 1958-ban életfogytiglani fegyházra ítélték. 1963-ban amnesztiával szabadult, után a KSH könyvtárban dolgozott.

BISZKU BÉLA: Sz. 1921, Márokb. Szakmája szerszámlakatos. 1944-től a kommunista párt tagja. Az angalföldi antifasiszta fegyveres ellenállás egyik vezetője, 1956. okt.–nov. Angalföldön részt vesz az forradalom fegyveres leverésében. 1957–1961: belügyminiszter, 1980-ig az MSZMP Politikai Bizottságának a tagja. 1961–1962: miniszterelnök-helyettes. 1994-ben a Fővárosi Bíróság Strausz János vezette testülete tanúként hallgatta ki a salgótarjáni sortűz vádlottainak tárgyalásán. Részt vett az MSZMP intézőbizottságának 1956. nov. 21-i ülésén, ahol napirendi pontként szerepelt a karhatalom szervezése. B. nem emlékezett az intézőbizottságban elhangzottakra, így arra a kérdésre sem tudott választ adni, hogy Münnich Ferenc a téma előadója miért emelte ki Salgótarjáni a karhatalmi védelem szempontjából.

BRUSZNYAI ALAPÍTVÁNY: Brusznai Árpád veszprémi tanárt 1958-ban végezték ki a forradalom-

ban való részvétele miatt. 1991-ben a Brusznai Alapítvány alapítójának jelentős részét Für Lajos az MDF jelenlegi elnöke adja. Az alapítvány minden esztendőben pénzjutalomban részesít egy-egy kiváló tanárt vagy diákot. Az eseményt rangos zenei rendezvényvel kötik egybe, annak emlékére, hogy B. a kivégzést megelőző éjszakán saját gondolkodásán megszakítás nélkül játszott.

D

DARVAS IVÁN: Sz. 1925, Beje (ma: Szlovákia). 1939-ig Prágában él. A II. világháború végén egy szovjet katonai alakulat tolmácsa. A Színházművészeti Akadémia elvégzése után 1946-tól 1956-ig a Művész, majd a Madách Színház tagja. A forradalomban való részvételéért két évig börtönben volt. 1963-ig segéd munkás, majd több színház tagja. 1993-tól az újonnan alakuló Művész Színházban játszik, egyebek mellett a Godot-ra várva és a Nagybácsi álma című darabokban. Nagysikerű színelőadók és filmek főszereplője. A Történelmi Igazságtétel Bizottság egyik alapítója. 1990-től 1994-ig az SZDSZ országgyűlési képviselője.

DIÁKSZERVEZETEK AZ EMIGRÁCIÓBAN: A Mo.-t elhagyó mintegy nyolcezer diákból csaknem hatezren csatlakoztak a hamarosan megalakuló diákszervezetekhez. Az emigránsok külföldön újjászervezték a MEFESZ-t (Magyar Egyetemisták, Főiskolások Egyesületeinek Szövetsége). 1957 elején az USA-ban és Kanadában megalakult az Association of Hungarian Students in North America. Az Európába került diákok jórészt a nagy egyetemi városokban telepedtek le, és megalakították a MEFESZ helyi szervezeteit. A munkát a Genfben székelő Nemzetközi Titkárság koordinálta, legismertebb vezetői Somogyi László és Lencsés Endre. A szövetség 1967 januárjában mondta ki önmaga feloszlását.

DUNÁNTÜLI KÖZTÁRSASÁG: A forradalom után gyakran szóba került, hogy 1956 októberében Győrben olyan kormány alakult, amely el akarta szakítani a Dunántúlt Mo.-tól. Ez az állítólagos kísérlet azért volt visszataszító, mert az ország további csonkulásának lehetőségét idézte fel. Valójában az történt, hogy október 30-án megjelent Győrben egy véres ruhájú férfi, aki azt mondta, Somogyvárnak hívják, Bp.-ről jön, ahol az oroszok ellen harcolt. A hozzácsatlakozó fiatalok élére állva, azokkal együtt követelte a Dunántúli Köztársaság kikiáltását. Tüntető vonulat a győri rádióhoz, ahol Somogyvári beszédet mondott. De csupán a mikrofonnak, mert a szerkesztő nem „tette adásba” a szöveget. Általában teljes volt az ellenállás az egész szakadasi gondolattal szemben. A történelmi irodalom szerint a magát Somogyvári-nak nevező férfi közönséges provokátor volt.

E

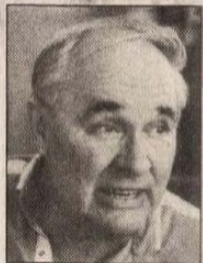
EÖRSI ISTVÁN: író, dramaturg. Sz. 1931, Bp. Lukács György tanítványa. 1952-től jelennek meg első versei, középiskolai tanár, majd újságíró. Részt vesz a forradalomban, ezért

nyolc év börtönre ítélik. 1960-ban amnesztiával szabadul. Szabadfoglalkozású író, műfordító, az Élet és Irodalom munkatársa, 1977 és 1982 között a kaposvári Csiky Gergely Színház dramaturgja, ellenzéki tevékenysége miatt nem újítják meg szerződését. 1983–1986 között Nyugat-Berlinben él. 1989-től ismét dramaturg Kaposváron, a Holmi szerkesztőbizottságának tagja. 1991-től tagja az SZDSZ országos tanácsának. 1994 szeptemberében a „Komszitam, szegényszemre” című cikkében ezt írja: „Napi élményem, hogy folyik a Kádár-korszak erkölcsi-szellemi rehabilitációja, és ez persze nem lehet meglepetés egy olyan kormányzat uralma alatt, melynek elnöke Horn Gyula, és amelynek vezető pártja mintegy nyolcvan Kádár-korszakbeli funkcionáriust hozott be a parlamentbe”.

F

FEKETE MIHÁLY: Fekete Sándor apja. A borsodi antifasiszta ellenállás egyik vezető személyisége. 1945 után különböző párt- és állami funkcióban dolgozott. A forradalmi munkás-paraszt kormány megalakulása után Kádár János kormányfűkötőt ajánl fel neki, ám ő nem vállalja ezt, nyugdíjba vonul.

FEKETE SÁNDOR: Sz.: 1927. Kamaszként a miskolci antifasiszta ellenállás tagja. 1951–1956 a Szabad

Nép munkatársa, 1952-től a szerkesztőbizottság tagja. 1956 októberében Jugoszláviában tartózkodik. 1957–1958-ban az MTA Irodalomtörténeti Intézetének munkatársa. Hungaricus címmel röpiratot írt az 1956-os eseményekről, azok okairól, s lefolyásáról. Az emlékiratot Nyugaton publikálták. 1959-ben kilencévi szabadságvesztésre ítélték. 1963-ban szabadul. Szabadulása után irodalomtörténettel, illetve pub-

licisztikával foglalkozik, hetvenes-nyolcvanas évek egyik vezető közírója.

FOMIN, VITALIJ: 1956-ban századosi rangban szovjet katonai tanácsadó Mo.-on. Nov. 3-án a Parlamentben tolmácsol a szovjet katonai küldöttséget vezető Malinyin hadseregtábornok és Maléter Pál között. Aznap este a tököli szovjet bázison Malinyin fogadja a magyar katonai tárgyalódelegációt, élén Maléter Pállal. 1992-ben F. mint hadtörténész interjút ad a BBC-nek. Így emlékszik a tököli letartóztatásra. „Akkor egy pincérnő bort hozott, ittunk egy pohárral, vártuk, hogy a magyarokért jöjnek a személygépkocsik, de ekkor a szobába lépett három KGB-tiszt. A magyar katonák székei mögé álltak. Bejött Szerv hadseregtábornok a KGB-bizottság elnöke köpenyben, de díszruhában. Ledobta a fehér kesztyűjét az asztalra és abban a pillanatban letartóztatták a magyarokat. Ez volt a jel. Életemben ekkor láttam először letartóztatást.”

FÓNAY JENŐ: Sz.: 1926, Kaposvár. 1956-ban részt vett a forradalomban, 1957-ben letartóztatták és halálra ítélték. 1958-ban – az akasztófa alatt – kegyelmet kap, '63-ban közkegyelemmel szabadul. Hőtechnikai-tervezőként dolgozik a Mélyéptervnél, majd a Víziteravnél, 1984-ben leszállékolják, rokkantnyugdíjas lesz. 1989-től a Magyar Politikai Foglyok Országos Szövetségének az elnöke, illetve 1992-től a Magyarok Világszövetségének alelnöke az anyaország képviselőjében. 1992-ben egy kaszásdűlői fórumon kijelenti: „1992-ben, aki a fasizmust próbálja elítélni, az egy gyalázatos bolsevista bérenc.” Benkő Zoltán, a Politikai Üldözöttek Szövetségének elnöke 1992. szept. 24-én a Magyar Hírlapban így nyilatkozik: „Engem is alávaló bolsevikbérencnek lehet minősíteni...” Magyar Nemzet 1994. szept. 23.: „Fónay Jenő

G, GY

GÖNCZ ÁRPAD: Sz.: 1922, Budapest. Író, műfordító. A forradalomban játszott szerepéért 1957-ben a Bibó István-per másodrendű vádlottjaként életfogytiglani börtönre ítélik. 1963-ban szabadul amnesztiával. 1963–1965 szakfordító. 1965–1990 szabadfoglalkozású író. 1989-ben a Történelmi Igazságtétel Bizottság alapító tagja, az Emberi Jogok Magyar Ligája bp.-i tagozatának ügyvezető alelnöke. 1989–1990 között az írószövetség elnöke. 1990-től a Magyar Köztársaság elnöke. 1992. okt. 23-án az ünnepi beszédre készülő köztársasági elnököt a Parlament előtti téren nem hagyják szóhoz jutni. 1994-ben Eörsi István a Népszabadságban a következőket írja: „Kuncze Gábor az ország nyugalmát félti attól, ha kivizsgálják az 1992. okt. 23-i Göncz-ellenes tüntetés körülményeit. A vizsgálatot az Antall-kormány hatalmi szóval gátolta meg, titkosítva az ügy körülményeinek szempontjából perdöntő dokumentumokat.”

GYENES GYÖRGY: Sz.: 1928, Törökszentmiklós. Gy. talán a legszörnyűbb halált halta a forradalomban. Katonai szolgálata során a határőrséghez került. A főhadnagyot 1956 októberére Mosonmagyaróváron érte. Huszonhatodikán a tüntető tömeg a határőrlaktanya elé vonult, ahonnan sortűzet vezényelték. A mérszárást követő tömegharag áldozatul esett három határőrtiszt. Közöttük Gy., akit belehúztak a zászlórúdba.

H

301-ES PARCELLA: A rákoskeresztúri Új köztemető 301-es parcellájába az ötvenes évek elejétől a hetvenes évek végéig temettek akasztottakat. Becslések szerint ezer halott lehet a parcellában. A megtorlások idején csupán 80 centiméter mélyre temették a furnérladákban arccal lefelé fekvő testeket. Nagy Imrét és társait a sírásóknak külön utasításra mélyebbre kellett elásniuk. A hallgatástól övezett és elhanyagolt temetőrészt 1989 óta nemzeti kegyhely, állami ünnepségek, megemlékezések helyszíne. A temetek nagy részét kihantolták, azonosították és újratemették. A parcellában 301 kopjafát állítottak fel, Jovánovics György szobrászművész 1956-os emlékművét 1992-ben avatták fel.

J

JELENTÉS A PERRŐL: Az MTI adta ki az Igazságügyi Minisztérium közleményét a Nagy Imre és társai ellen folytatott büntetőeljárásról. 1958. jún. 17-én a napilapok kötelesek voltak szöveg szerint lehozni a jelentést.

(Folytatás a 26. oldalon)

Az egyik fontos színhely: az Üllői út a Kilián laktanyánál ERICH LESSING FELVÉTELE

A bíboros kopogtatott az ajtón

Washington és magyarországi képviselői igencsak óvatosságok voltak 1956 októberében – emlékszik a budapesti amerikai nagykövetség egyik akkori tisztviselője. A 77 esztendő Katona Géza 1953 nyarától 1957 decemberéig az Egyesült Államok budapesti nagykövetségén teljesített szolgálatot, attaséi rangban a fordítókat irányította, a magyar sajtót és a belpolitikai életet kísérte figyelemmel. Szülei 1913-ban vándoroltak ki a kárpátjai Szabolcs megye egyik kisvárosából, ő Pittsburghben született 1917-ben. Magyar anyanyelvét és kultúráját, származási hazája iránti érdeklődését ő maga és négy gyereke is megtartotta. Ma Washington mellett, a virginiai Falls Church-ben él.

– Sztálin halála után, Rákosi és Nagy Imre párharcának kezdetén érkezett Budapestre. Mit tapasztalt?

– Legelőször is meghatottságot és örömet éreztem, hogy szüleim óhazájában szolgálhatok. Gyorsan észrevettem azt is, hogy a hivatalos és a sajtó durva USA-ellenessége dacára az emberek biztak Amerikában. Túláságosan is. Amikor csak szót válthattam valakivel, az körülnézett és elutogta: – Mikor jönnek? Erős volt az illúzió, hogy az ország amerikai segítséggel kiszabadulhat a szovjet birodalomból. En egyébként kicsit szabadabban mozoghattam, mint a többi nyugati diplomata. Vadászni jártam és magyar vizslám révén kutyabarátokkal is szoros kapcsolatban álltam. Nekem közvetlenebb és tisztább képm volt Magyarországról, mint az átlagos diplomatának. A zord és feszült légkör ellenére az emberek barátságosak és vendégszeretőek voltak.

– Nem gondolták, hogy ön amerikai kém, az imperializmus ügynöke?

– Fenét. Sőt, mivel kocsival jártam, azt hitték, hogy valamilyen kommunista nagyfőnök vagyok, mert csak azoknak volt elegáns autójuk. A változás első jelét egyébként akkor vettem észre, amikor egy kutyakiállításán egyszer csak piros-fehér-zöld szalagok jelentek meg – először az ebek nyakán, aztán a tulajdonosok és a tenyésztők gallérján.

– Az amerikai nagykövetség és a washingtoni külügyminisztérium hogyan értékelte a fejleményeket?

– Még 1956 augusztusában is szinte kizártnak tartották, hogy Magyarországon felkelés lesz a sztálinizmus ellen. Hiszen az Alföldön nehéz partizánharcot folytatni. Főnökeim legfeljebb kisebb zavargásokat tétéleztek fel. En október 21-én Bécsbe mentem, 23-án erőszakoskodnom kellett, hogy visszajöhessenek Budapestre. Kollégáim ugyanis semmi érdekesre nem számítottak. Hazafelé jövet Győrnél fölvetünk egy autóstopos hölgyet, valamilyen kisebb pártkader volt. Ő mondta, hogy igyekezzünk, mert az ellenforradalmárok nagyon mozgolódnak.

Amikor este hat felé zajokat hallottam a Vorosilov útról, olyan volt, mint amikor megy a tömeg a Népstadionba. En kocsiba ültem, ott voltam a Sztálin-szobor ledöntésénél és a rádióval is. Visszaérve a Szabadság térre, emlékszem, fantasztikus hangulat volt. A katonák levették egyenruhájukról a vörös csillagot, a lányok ölelgették őket, mindenki úszott a boldogságban. Ez nagyon tiszta forradalom volt. Sehol nem támadtak civilekre, nem fosztogattak, nem dúlták szét a szovjet követséget sem.

Amikor visszaértem az amerikai követségre, az épület előtt egy ávos autó égett. De a követségen csak az őrt találtam, mindenki más egy francia fogadáson volt. Odatelefonáltam a mi ügyvivőnknek, az visszajött és hajnalban küldték az első táviratot Washingtonba.

– Mit írtak benne?

– Próbáltunk általános képet adni, leírtuk a tényeket. Értékelni nem nagyon tudtuk a fejleményeket. Gondoltuk, várunk ezzel néhány órát. Az az igazság, hogy nem nagyon tudtuk megítélni, hogy mi lesz ebből. En is csak otthon mondtam a feleségemnek, hogy szerintem kitört a forradalom. De másnap este már ilyen jelentést küldtünk Washingtonba is.

– Volt-e része az amerikai követségnek vagy a CIA-ügynököknek a felkelés szervezésében?

– Nem volt. Hivatalos és tényleges álláspontunk volt, hogy az USA csak akkor segít, ha a szovjet blokk népei maguk is szembeszállnak a kommunizmussal. A magyar felkelés kezdetén en is azt hittem, hogy na, akkor most majd segítünk. Nem így történt...

– Magyarország miatt senki nem akart világháborút. De milyen más oka volt annak, hogy az Egyesült Államok enyhén szólva visszafogottan állt ki a budapestiek mellett?

– Elsősorban a szuezi válság, az angol-francia beavatkozás. Ennek révén az oroszok kiköthették: csak semmi változás a szovjet zónában, de ok volt

az is, hogy Amerika és főleg Eisenhower elnök az 1956. novemberi elnökválasztással foglalkozott. Dulles külügyminiszter ráadásul rákos beteg volt. Nélkülük senki nem szánhatta el magát erőteljesebb fellépésre. Csak jóval később hallottam, hogy Nyugat-Németországban fontolgatták: amerikai fegyvereket adnak a nyugati emigrációból hazatérni szándékozó szabadságharcosoknak. De aztán ebből sem lett semmi. Ezt állítom azzal a hátsó szándékkal szervezték volna, hogy majd az iger szervezett szabadságszereplők lehet kívülről segíteni. De 1956-ban Pesten erről én mit sem tudtam. Összesen egy dologban „segítettem”. Két kerékpárral érkező folyamhajos – máig nem tudom, hogy miért – az amerikai követségtől kért engedélyt, hogy Komáromból uszályon gyógyszerrel hozzanak Pestre. Mondtam, ezt mi nem tudjuk se engedélyezni, se megtiltani, nem a mi hatáskörünk. De mivel nagyon kérték, hát ráírtam angolul a papírjukra, hogy elolvastam a kérelmüket. S mert erre ráütöttem a követségi pecsétet, a hajósok elégedetten távoztak.

– Mire emlékszik a legélesebben?

– Az utolsó forradalmi napra. Olyan volt, mintha filmet néznénk. Pont abban a pillanatban, amikor megérkezett Washingtonból a távirat, hogy adjuk meg a politikai menedékjogot Mindszenty Józsefnek, a bíboros kopogtatott az ajtón. Éppen hogy fölértem a távirattal az ügyvivőhöz.

– Mikor tudták meg, hogy a forradalom elbukik?

– Amikor a saját szemünkkel láttuk, hogy bejöttek az orosz tankok.

– Ezt Washington szó nélkül tudomásul vette?

– Hát igen. November harmadikán este az amerikai katonai attasénak tolmácsolta a Honvédelmi Minisztériumban. Ott tudtuk meg, hogy vége. Másnap még hallgattam Nagy Imre beszédét, de mi akkor már a követség biztonságával voltunk elfoglalva. Mivel attól tartottunk, hogy a bevonuló szovjet csapatok megszállják a nagykövetséget is, vagy a levegőből bombázzák Pestet, igyekeztünk biztonságba helyezni az iratokat.

– Utólag kár okoskodni, mégis megkérdezem: helyesnek tartja az akkori amerikai politikát?

– Utólag könnyű azt mondani, hogy Amerikának erősebben kellett volna fellépnie. Nem tudom... Abból indultunk ki, hogy az oroszok szilárdan uralják Kelet-Európát és több országra kiterjedő, általános felkelés nem törhet ki.

Nekem kicsit más volt a véleményem. En arról győzködtem a kollégákat, hogy van remény a magyar felkelés győzelmére, legalábbis valamilyen szovjet engedmény kicsikarására. Nem hittem nekem, de hát én messze nem voltam olyan befolyásos, hogy bármit változtassak az amerikai politikán. A bukás után nagyon elkeseredtem, főleg, amikor azt láttam, hogy az USA még propagandára sem akarja felhasználni a magyar forradalmat. Úgy éreztem, mindenki legszivesebben lezárna és elfelejtené az ügyet. 1961-ben a külügyminisztérium jogszóló referatúrájára kerültem, de ott is túlságosan „magyarbarátnak” minősítettek. Erre lemondtam, kiléptem a külügyi szolgálatból, azóta csak az amerikai magyarság csoportjaiban, a Szabadságharcos Szövetségben és egyházi egyletekben próbálkoztam a magyar érdekek szorgalmazásával. 1972-ben voltam még egyszer Magyarországon, de sok ismerőssel máig levelezek. A politikából végképp kiábrándultam. Audiovideó-üzletet nyitottam, azóta is abból élek.

– Mit szól az Egyesült Államok mai Magyarországgal kapcsolatos politikájához?

– Ez már teljesen más helyzet, de azért jó lenne, ha Pesten senki nem táplálna illúziókat. Amerika inkább gazdaságilag segíthet. Ahogyan 1956-ban a washingtoni politikában, természetesen ma sem a magyarok szempontjai döntenek.

Washington, 1994. október

Füzes Oszkár

Ötvenhat szócikk 1956-ról

(Folytatás a 25. oldalról)

A Népszabadságban egy teljes oldalon jelent meg a közlemény, mely kimondja, hogy „az igazságügyi hatóságok befejezték az eljárást ama személyek vezető csoportjai ügyében, akik 1956. október 23-án az imperialisták aktív közreműködésével ellenforradalmi fegyveres lázadást robbantottak ki a Magyar Népköztársaság törvényes rendje megdöntésére.” A legfőbb ügyész Nagy Imrét és büntársait: Donáth Ferencet, Gimes Miklóst, Tildy Zoltánt, Maléter Pált, Kopácsi Sándort, Szilágyi Józsefet, Jánosí Ferencet és Vásárhelyi Miklóst az államrend megdöntésére irányuló szervezkedés büntetésével, ezenkívül Nagy Imrét hazaárulás, Kopácsit és Malétert katonai zendülés büntetésével vádolta. Nagy Imrét, Gimes Miklóst, Maléter Pált, Szilágyi Józsefet halálra, míg a többi vádlottat öt évtől életfogytiglan tartó börtönbüntetésre ítélték. „Az ítélet jogerős. A halálos ítéleteket végrehajtották.” – zárult a közlemény. (Szilágyit „megtorhetetlen magatartás” miatt már áprilisban kivégezték.)

JENSEN, POVL BANG: Sz. 1909, Koppenhága. Dán diplomata, 1956-ban ENSZ-tisztviselő. Az ENSZ-ben a magyar kérdés kivizsgálására alakult ötös bizottság magyar probléma különbizottságának titkára. Száztizenegy tanút hallgat ki a mo-i szovjet katonai intervenció ügyében. A tanúknak becsületszavát adja, hogy nevüket és adataikat titokban tartja. Dag Hammarcskjöld az ENSZ főtákarára a tanúk névsorának átadására szólítja fel. Faludy György 1959. dec. 15-én a párizsi Irodalmi Újságban irt cikkében azt is tudni véli, hogy Jentsen a tanúvallomások meghamisítására akarták rábírní. A dán ENSZ-tisztviselő 1958. jan. 24-én az ENSZ-székház tetején égeti el a tanúk névsorát (Encyclopedia Hungarica 1992). Miután megtagadja a tanúk névsorának átadását, elbocsátják az ENSZ kötelékéből. 1959. nov. 23-án lakásáról eltávozik, majd két nap múlva a New York-i Central Parkban átlőtt fejjel holtan találják. Állítólag öngyilkos lett. Öt gyermeke volt. 1990-ben a rákoskeresztúri temető 301-es parcellájában kopcjafát állítanak emlékére.

K

KALAMÁR JÓZSEF: (1895–1956) 1918-ban a Weiss Manfréd Művek Munkástanácsának tagja. A két világháború között több sztrájk megszervezője, az illegális kommunista párt tagja. 1954-től a csepeli kerület tanácselnöke. 1956-ban a Királyerdőben megölték.

KATONAI BIZOTTSÁG: 1956. okt. 24-én alakult meg Apró Antal vezetésével a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének alárendelve. Tagjai Fehér Lajos, Földes László, Kovács István és Mező Imre. Okt. 28-ára virradó éjjel a katonai bizottság kidolgozza katonai diktatúra bevezetésének és Nagy Imre félrelállításának tervét. A kidolgozott forгатókönyvet (a HM-ből? Pártközpontból?) átviszik a Parlamentbe, ahol Szántó Zoltán ragaszkodik, hogy a tervet tárgyalják meg Nagy Imrével. Nagy Imre titkárnője elküldi a bizottság tagjait azzal, hogy Nagy Imre most pihent le, alszik.

KÁDÁR JÁNOS (GIOVANNI CSERMANEK): (1912–1989) Szülőhelyén az akkor a Magyar Királysághoz tartozó, de olasz közigazgatási nyelvű Fiumében Giovanni Csermanekként anyakönyvezték. Édesanyja Giovanni születése után férjhez ment egy kápolnyai gazdálkodóhoz. Csermanek János eredeti foglalkozása írógépműszerész. 1932-től tagja a kommunista pártnak. A Kommunista Internacionálé megszűnté után részese a kicsiny létszámú illegális párt önfelosztásának. 1945 után Bp. rendőrfőkapitánya, Rajk letartóztatása után az MDP főtákarhelyettese. Egyike azoknak, akik rábeszélérték Rajkot bűnösségének beismerésére. 1951–1954 között Rákosi börtönében ül. 1956-ban Rákosi bukása után a párt egyik vezetője. 1956. okt. 23. után Nagy Imrét támogatja, az októberi eseményeket forradalomnak, november elsejéi rádióbeszédében „népünk dicsőséges felkelése”-nek nevezi. Nov. 1-jén este 11-kor még látják, amikor a Parlamentben Nagy Imre fogadja a kínai nagykövetet. 11 után eltávozik a Parlamentből. Münich Ferencel egy gépkocsiban érkeznek a szovjet nagykövetség elé. Átszállnak egy másik autóra. Máj tisztázatlan körülmények között Ungvárra (?) majd Moszkvába repül, ahonnan visszatér Szolnokra (?) illetve Bp-re. Sokáig tartott a SZU-ban élő Rákosi visszatérésétől. Szembefordul Révai József szélsőbalos nézeteivel. Sze-

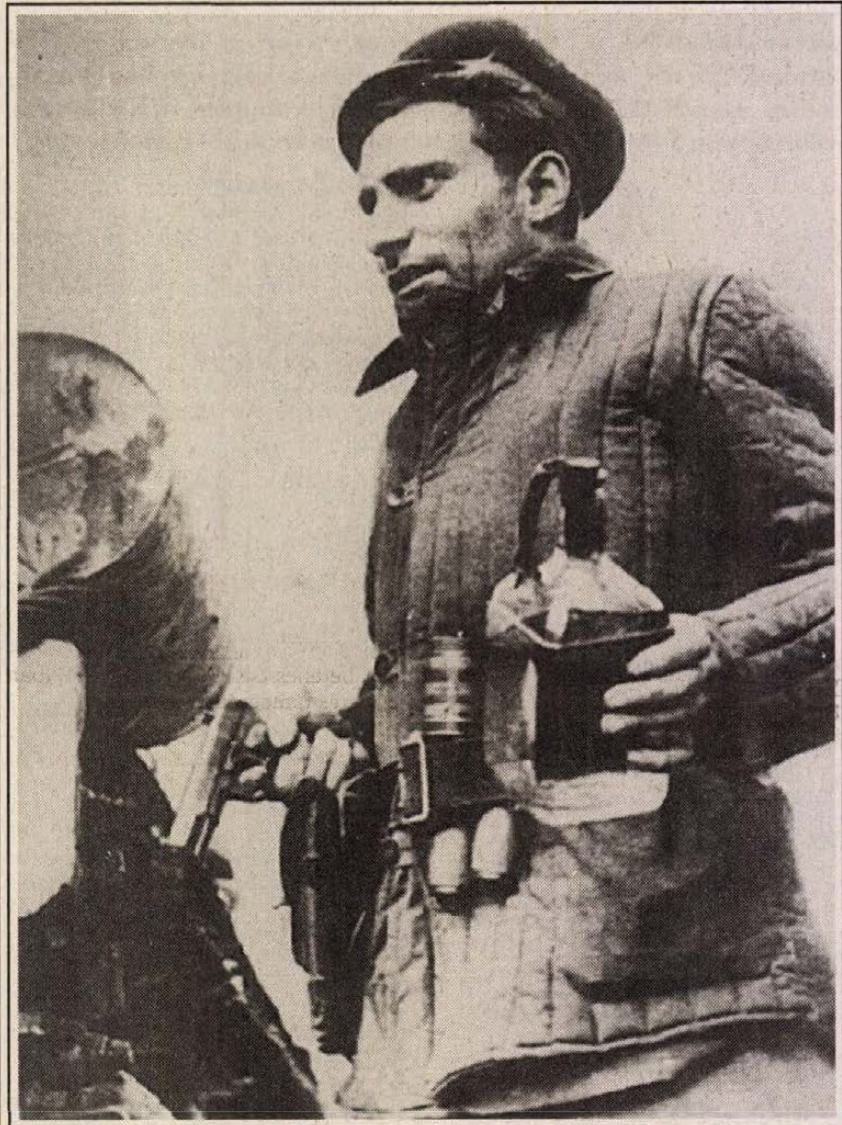
mélyes felelőssége aligha vitatható a Nagy Imrével és társaival való könyörtelen leszámolásban. 1958-ig, majd 1961–1965 között miniszterelnök is a párt első titkári funkciója mellett. Élete legutolsó szakaszában a párt elnöke. Halála szinte percére egybeesett a Nagy Imre rehabilitációját kimondó bírósági tárgyalás időpontjával. Nagy Imre leánya Nagy Erzsébet úgy emlékezik vissza, hogy a rehabilitációs tárgyalás ideje alatt cédulát csuszattak elébe amelyen Kádár János halálhíre állt.

KÖZTÁRSASÁG TÉRI PÁRTHÁZ: A VIII. kerületi épület a 26-os szám. A ház a második világháború idején a Volksbundnak adott otthont, 1945-ben itt kezdte a működését a MKP. Később az épület a MSZMP bp.-i pártbizottságának székháza. 1956. okt. 30-án a párt ház ostroma vezetett a téren lezajlott véres eseményekhez. Az épület előtt avatták fel Kalló Viktor és Skoda Lajos kommunista mártír-emlékművét, melyet 1992-ben a budatétényi Szoborparkba helyeztek át. A Köztársaság téri épület ma a MSZP székháza. Már a felkelők ásní kezdtek a téren. Akad-

bukkan egy bizonyos mondat, amelyet Nagy Imrének le kellett volna írnia.

M

MAGYAR FORRADALMI MUNKÁS-PARASZT KORMÁNY: Alakulásának hiteles körülményei mindmáig nincsenek tisztázva. Münich Ferenc szólal meg először 1956. nov. 4-én hajnali 5 óra 5 perckor a szolnoki rádió hullámhosszán. Bejelenti, hogy Apró Antal, Kádár János és Kossa István miniszterek nov. 1-jén kiléptek a Nagy Imre-kormányból és kezdeményezték a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány megalakulását. Münich beszédében ezt mondja: „nem nézhetjük tovább a tétlenül sodródó kormány tagjaként, hogy a demokrácia leple alatt ellenforradalmi terroristák és banditák állati módon gyilkolják legjobb munkás- és parasztestvéreinket.” Kádár János később szólal meg ugyanazon a hullámhosszon (5 óra 10 perckor? Szolnokról?). Miniszterelnöki jelöli meg magát, s okt. 23-ról a következőket mondja: „A hazánkban

Szabadságharcos a Molotov-koktélnak nevezett benzinespalackkal

A DER SPIEGEL FOTÓJA

tak, akik segélykerő emberi hangokat is hallottak a mélyből. Sem ök, sem pedig utódaik a közelmúltban nem találtak börtönt vagy kihallgatóhelyiséget.

KRUCSKOV, VLGYIMIR ALEKSZANDROVICS: Sz.: 1946-tól ügyészként dolgozik, közben levelező tagozaton elvégzi a Nemzetközi Kapcsolatok Főiskoláját, megtanul magyarul. 1954–1959 a bp.-i nagykövetségben dolgozik. 1956-tól kezdve pályafutása szorosan kapcsolódik Andropovhoz. 1959–1967 a KB referense, alosztályvezetője, majd Andropov titkárság vezetője. 1967-től a KGB-nél dolgozik, 1978-tól elnökhelyettes, 1988–1991 a KGB elnöke, hadserégtábornok. A Gorbacsov elleni puccs egyik előkészítőjeként minden funkciójától megfosztották.

L

LEMONDÁSI NYILATKOZAT: Soldatic, Jugoszlávia budapesti nagykövete 1956. nov. 4-én közvetíti Nagy Imrének Tito (és Rankovic miniszterelnök?) táviratát: Nagy Imre mondjon le a miniszterelnökségről. Az MSZMP intézőbizottsága megvitatta a kérdést és úgy foglalt állást, hogy Nagy Imre ne mondjon le. Nov. 9-én Rankovic miniszterelnök szólítja fel lemondásra Nagy Imrét. 10-én Nagy ezt visszautasítja. Az 1956. nov. 12-i Magyar Közlönyben megjelenik, hogy az Elnöki Tanács felmenti hivatalából a Nagy Imre-kormányt. Nov. 17-én Kádár magához kéri Soldatic nagykövetet és közli vele, hogy mégis kell Nagy lemondó nyilatkozata. Kádár életének legutolsó szakaszában zavaros összefüggésekben többször föl-

október 23-án megindult tömegmozgalom, melynek célja a Rákosi és társai által elkövetett párt- és népellenes bűnök kijavítása.

MANSFELD PÉTER: Sz.: 1941, Bp. A MOM ipari tanulója. 1956-ban részt vesz a forradalomban: őt fős gyermekcsoport tagjaként az osztrák követség elől elrabolta, és lopott autóval Húvsvölgy felé vitte a szolgálat teljesítő rendőrt. Fél órán belül szabadon bocsájtották foglyukat, aki később a tárgyaláson Mansfeld és társai mellett vallott. 1957-ben tartóztaták le mindezért. Az öttagú büntetőtanács 1959-ben elsőfokon életfogytiglan tartó szabadságvesztésre, majd másodfokon halálbüntetésre ítélte. Megkísérelte a szökést, kéztörése miatt azonban kórházi ápolásra szorult. Ápolói átadták a hatóságoknak. 1959. márc. 21-én kivégezték. Kéztörése segítette az azonosítást: a 301-es parcellában pihent.

MAROSÁN GYÖRGY: (1908–1992) sütőipari munkás, szakszervezeti, majd pártvezető: 1943-tól a Szociáldemokrata Párt titkára. 1948-ban a két munkáspárt egyesítésének egyik kulcsfigurája, ezután az utódpart, az MDP főtákarhelyettese. 1950 és 1956 között börtönben ül. 1956 júliustól miniszterelnök-helyettes. 1956 novemberében szovjet segítséggel a tőkeli repülőterre kerül, a rádióban elhangzó Kádár-beszédből értesül arról, hogy tagja a forradalmi munkás-paraszt kormányknak. Tagja az MSZMP KB Politikai Bizottságának, a budapesti pártbizottság első titkára, államminiszter, majd 1962-ben lemondott tisztségéről, főleg Kádár János egyes munkatársaival való konfliktusai miatt. 1965-ben kilépett az MSZMP-ből, 1972-ben újra párttag.